

УДК: 342.9:004.8(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.36>

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ДЕРЖАВИ

Ільчишин Н.В.,
*доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
ННІ права та правоохоронної діяльності,
доктор юридичних наук,
Львівський державний університет внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6066-8772>*

Ільчишин Н.В. Роль штучного інтелекту в адміністративному судочинстві України: виклики цифрової держави.

Стаття присвячена розгляду проблем ролі штучного інтелекту в адміністративному судочинстві крізь призму впливу інформаційних технологій на судову систему. Наголошено, що використання цифрових технологій у правосудді має значні переваги в порівнянні з потенційними можливостями однієї особи або навіть кількох осіб, зокрема, це: створення бази зберігання необмеженої кількості джерел (нормативно-правових актів, судових рішень, коментарі чинного законодавства тощо); систематизація джерел з можливістю автоматичного позбавлення від нормативно-правових актів, що втратили чинність; швидкий доступ до бази даних та систематизованих джерел, а також пошук необхідних документів; прискорення процесу аналізу та тлумачення правових норм; можливість ведення електронного документообігу, відстеження перебігу судового розгляду, автоматизованих розрахунків відшкодування заподіяної шкоди; можливість спрогнозувати рішення та перевірити проєкт рішення, що виноситься електронною програмою на основі дослідження та оцінки нею доказів, на його відповідність чинному законодавству України тощо. Зазначено, що інформаційні технології сприяють дебюрократизації здійснення правосуддя, роблять правосуддя економічним, доступним та оперативним. Інформаційні системи здатні зіставляти великі масиви даних, фактичних обставин справи, забезпечуючи високу точність відповідності остаточного рішення у справі чинному законодавству. З цього приводу варто навести думку зарубіжних дослідників, які виокремлюють кілька моделей штучного інтелекту: прогнозуючий (дозволяє визначити ймовірність настання певної події), наказовий (дозволяє визначити найбільш підходящі дії для досягнення наміченої цілі, тобто оптимізує прийняття рішень) і генеруючий (працює з базами даних, які мають більш складний алгоритм дій, що дозволяє генерувати мову людини та вступати з діалог з людиною). Зроблено висновок, що впровадження цифрових технологій в адміністративне судочинство пов'язано з низкою ризиків. Розширення сфери застосування штучного інтелекту під час здійснення правосуддя насамперед має бути як допоміжна можливість для суддів, але не повна їх заміна. Інформаційні технології здатні виявити на основі аналізу величезного обсягу винесених судових рішень проблеми формування однакового застосування правових норм. Проте, штучний інтелект не може відповідати за неправильно прийняте ним рішення, яке буде підлягати оскарженню. Відповідальність за винесене рішення має покладатися виключно на суддю.

Ключові слова: судова система, правосуддя, адміністративне судочинство, цифровізація, інформаційні технології, великі дані, штучний інтелект, генеративні нейронні мережі, докази, провадження у справах про адміністративні правопорушення, суд, суддя, рішення суду, відповідальність судді, професійна правнича допомога.

Ilchyshyn N.V. The role of artificial intelligence in administrative proceedings in Ukraine: challenges of the digital state.

This article explores the role of artificial intelligence in administrative proceedings through the lens of the influence of information technologies on the judicial system. It is emphasized that the use of

digital technologies in justice offers significant advantages over the potential of a single individual or even a group of individuals. These advantages include: the creation of a repository capable of storing an unlimited number of sources (regulations, court decisions, commentaries on current legislation, etc.); the systematization of sources with the ability to automatically eliminate obsolete regulations; rapid access to databases and systematized sources, as well as the ability to search for relevant documents; acceleration of the analysis and interpretation of legal norms; the possibility of electronic document management, monitoring the course of court proceedings, automated calculations of compensation for damages; and the ability to predict decisions and verify drafts generated by software based on its analysis and evaluation of evidence, in terms of their compliance with the current legislation of Ukraine. It is noted that information technologies contribute to the debureaucratization of justice, making it more cost-effective, accessible, and efficient. Information systems are capable of comparing large volumes of data and factual circumstances of a case, ensuring a high degree of accuracy in aligning final decisions with applicable law. In this regard, the views of foreign researchers are cited, who distinguish several models of artificial intelligence: predictive (which assesses the probability of a particular event occurring), prescriptive (which determines the most appropriate actions to achieve a set goal, thus optimizing decision-making), and generative (which operates on complex data sets and is capable of generating human language and engaging in dialogue). The article concludes that the implementation of digital technologies in administrative justice entails several risks. The expansion of AI application in judicial activities should serve as an auxiliary tool for judges rather than a complete replacement. Information technologies can reveal, through analysis of large datasets of judicial decisions, issues related to the consistent application of legal norms. However, artificial intelligence cannot be held accountable for an erroneous decision subject to appeal. Responsibility for rendered decisions must rest solely with the judge.

Key words: judicial system, justice, administrative proceedings, digitalization, information technologies, big data, artificial intelligence, generative neural networks, evidence, administrative offence proceedings, court, judge, court decision, judicial responsibility, professional legal assistance.

Постановка проблеми. Сьогодні правове регулювання суспільних відносин здійснюється із широким застосуванням цифрових технологій. У доповіді, розробленій у Стенфордському університеті, серед важливих напрямів застосування штучного інтелекту (далі – ШІ) до 2030 року запропоновано, серед іншого, сферу правосуддя [1]. Так, ще в грудні 2018 року Європейська комісія з ефективності судочинства у складі Ради Європи затвердила Етичну хартію щодо використання штучного інтелекту в судовій системі та її середовищі. У документі викладено п'ять принципів, яких варто дотримуватись у разі використання ШІ в судочинстві: не порушення основних прав людини; недискримінація, а саме запобігання розвитку будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб; якість та безпека обробки судових рішень і даних у безпечному технологічному середовищі; принцип «під контролем користувача», який означає, що всі процесуальні аспекти, можливості й функції ШІ мають бути викладені зрозумілою мовою, що відповідатиме ст. 6 Європейської конвенції з прав людини; прозорість, неупередженість та справедливість [2]. Не є виключенням й адміністративне судочинство. Адже сфера адміністративної юрисдикційної діяльності наразі потребує глобальної цифровізації.

Наразі норми чинного Закону України «Про адміністративну процедуру» спрямовані на забезпечення єдності практики всіх судових органів: здійснення адміністративним органом дискреційного повноваження вважається законним у разі дотримання таких умов: 1) дискреційне повноваження передбачено законом; 2) дискреційне повноваження здійснюється у межах та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законом; 3) правомірний вибір здійснено адміністративним органом для досягнення мети, з якою йому надано дискреційне повноваження, і відповідає принципам адміністративної процедури, визначеним цим Законом; 4) вибір рішення адміністративного органу здійснюється без відступлення від попередніх рішень, прийнятих тим самим адміністративним органом в однакових чи подібних справах, крім обґрунтованих випадків (ч. 3 ст. 6), якщо адміністративний орган змінює оцінку та висновки в однакових чи подібних справах, він зобов'язаний надати належне обґрунтування такої зміни (ч. 4 ст. 8). Також інші положення зазначеного Закону передбачають спеціальну норму, згідно з якою якщо рішення у справі може бути прийнято на підставі електронних документів у машинозчитувальному форматі та/або даних національних електронних інформаційних ресурсів, адміністративний акт може бути

прийнято в автоматичному режимі у випадках, передбачених законом. (ч. 2 ст. 69) [3]. Окрім того, важливо вказати на положення Кодексу суддівської етики (стаття 16) у якому йдеться, що використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це: не впливає на незалежність та неупередженість судді; не стосується оцінки доказів; не стосується процесу ухвалення рішень; не порушує вимог законодавства [4].

Особливо гостро означена проблема стосується проваджень у справах про адміністративні правопорушення. При цьому варто вказати на необхідність вирішення питання застосування сучасних інформаційних технологій, які б дозволяли учасникам провадження у справах про адміністративні правопорушення в електронному вигляді направляти пов'язані з розглядом адміністративної справи документи, заповнювати форми різних документів розміщені на офіційному сайті органу адміністративної юрисдикції. Отож, на порядку денному стоїть завдання цифровізації всіх стадій та процедур адміністративного судочинства.

Утім, з одного боку, інформаційні технології здатні зробити документообіг суду легшим у його узагальненні, аналізі, систематизації, а з іншого – містить певні загрози під час здійснення правосуддя.

Ступінь наукової розробки проблеми дослідження. Розвиток цифрового суспільства є певним викликом для дослідників у різних сферах наукових знань. Сфера правосуддя не залишилася осторонь. Про актуальність феномену «цифровізація правосуддя» та «цифровізація адміністративного судочинства» свідчать численні публікації й наукові конференції, присвячені цій тематиці. Зокрема, у цій царині варто згадати праці таких вітчизняних учених як О. Барабаш, Я. Берназюк, Д. Белов, М. Белова, В. Воронкова, С. Гринюк, Л. Калашнікова, О. Котуха, В. Крат, М. Міхровська, Т. Подорожна та багато інших. Зауважимо, що поняття «цифровізація правосуддя» має неоднозначне тлумачення, що зумовило різноманітні погляди вчених на дослідження цього феномену в юридичній науці та практиці.

Мета статті. Метою статті є розгляд проблем ролі штучного інтелекту в адміністративному судочинстві крізь призму впливу інформаційних технологій на судову систему.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на складну ситуацію, у якій перебуває зараз наша країна, Україну включено до Програми ЄС «Цифрова Європа» до 2027 року. Головною метою програми є пришвидшення відновлення економіки й цифровізації. Участь України в цій Програмі дасть їй змогу стати частиною Єдиного цифрового ринку ЄС [5].

У сьогоденні цифровізація суспільних відносин – це реальність, без якої суспільно-державні процеси вже не можуть існувати та належним чином функціонувати. На думку О. Барабаш, безліч елементів нашого життя поступово набувають цифрового характеру [6, с. 113]. Суспільство і його структурні компоненти трансформувалися під впливом ІТ-технологій, визначаючи тим самим перехід від постіндустріального до цифрового етапу його розвитку [7, с. 14]. Такі цифрові технології як Інтернет, нейротехнології, технології цифрового сервісу, BigData, послуги хмарного обчислення; роботехнічні комплекси, штучний інтелект, соціальні мережі, ІТ-платформи послуг та сервісів, сервіси автоматичної ідентифікації тощо широко впроваджуються у різні сфери життєдіяльності.

Приступаючи до висвітлення заявленої проблематики, передусім слід відповісти на питання: «Що собою являють цифрові технології?». Аналіз наукових досліджень з проблем застосування цифрових технологій у сфері судочинства дозволяє зробити висновок про те, що більшість дослідників не розкривають зміст даного поняття, натомість висвітлюють цю проблему лише в контексті переліку видів цифрових технологій у сфері судочинства. Так, дослідники називають наступні цифрові технології: штучний інтелект та машинне навчання, Інтернет речей, блокчейн, Big Data, хмарні комп'ютерні сервіси та обчислення, розумні комплекси та пристрої, цифрові двійники, соціальні мережі, сучасні біоінженерні технології, системи кібербезпеки тощо [8].

В наукових джерелах виокремлюють такі види цифрових технологій:

1) *Штучний інтелект.* Ця технологія уособлює комплекс технологічних рішень, який надає можливість імітувати когнітивні функції людини та отримувати результати виконання поставлених завдань. Зауважимо, що ШІ може приймати як віртуальну, так і кіберфізичну форму.

2) *Робототехніка.* Така технологія полягає у проектуванні, виробництві та застосуванні роботів, тобто автономних програмованих механізмів.

3) *Сенсорика.* В даному випадку йдеться про комплексну цифрову технологію, що складається з методів вимірювання фізичних величин, і навіть методів обробки сенсорної інформації.

4) *Нейротехнології*. Це технології, покликані використовувати вищу нервову діяльність, зрозуміти роботу людського мозку, його розумові процеси.

5) *VR та AR*. VR – це група технологій, яка дає можливість за допомогою спеціалізованих пристроїв занурити людину у віртуальний світ, при цьому забезпечуючи суб'єкту ефект присутності у світі. У свою чергу, AR, на відміну від VR, лише доповнюють реальний світ віртуальними деталями, забезпечуючи в режимі реального часу інтеграцію інформації (у форматі комп'ютерної графіки, аудіоформаті тощо з об'єктами реального світу).

6) *Інтернет речей*. Ця технологія являє собою динамічну глобальну мережеву інфраструктуру з можливостями самоконфігурування, де фізичні об'єкти («речі»), підключаючись до Інтернету, можуть обмінюватися даними з іншими пристроями або системами з допомогою різних електронних пристроїв, у тому числі інтегрованих з ними сенсорів та датчиків, що забезпечують збирання та обробку інформації в реальному часі.

7) *Системи розподіленого реєстру* (наприклад, блокчейн). Система розподіленого реєстру є новим підходом до створення розподілених баз даних (до кожної з яких доступ забезпечується за допомогою єдиного інтерфейсу), де єдиного центру управління немає і де кожен вузол незалежно від інших вузлів складає та записує оновлення реєстру [8].

Серед заявлених видів важливого значення у сфері правосуддя набуває саме штучний інтелект. Принагідно зазначимо, що штучний інтелект – це функція штучної свідомості, яка представлена створеною й контрольованою нею системою алгоритмів, забезпечує самонавчання згідно з наявною інформацією, набутими знаннями, правилами, законами суспільства і своїм досвідом, створення на цій основі нових знань для виконання доручень людини, а також здатність проводити самодіагностику й обґрунтовувати ухвалені нею рішення [9, с. 87].

Незважаючи на те, що поняття «цифрові технології» в останні роки активно використовується в чинному законодавстві України, все ж таки існують й певні проблеми у правозастосовній практиці. Слід розуміти, що впровадження цифрових технологій пов'язано з низкою ризиків. Так, наприклад, в наукових колах певну дискусію викликало питання допустимості застосування в судовому процесі чат-бота ChatGPT, що змушує задуматися про нові ризики для правосуддя. Наприклад, у 2023 році в Колумбії чат-бот ChatGPT вперше був використаний при винесенні судового рішення: система сформулювала для судді рішення, забезпечивши його також посиланнями на практику та роз'яснення місцевого Верховного суду [10, р. 135]. Утім, більшість експертів справедливо зауважують, що наразі штучному інтелекту невідомі принципи справедливості та гуманізму при призначенні покарання, щодо достовірності та об'єктивності алгоритмів штучного інтелекту.

Отож, існування цифрових технологій та цифрова трансформація не можуть бути поза правовим полем, зокрема й у сфері правосуддя. Так, на думку І. Міщенка, діджиталізація судової системи, зокрема через використання ШІ для аналізу та систематизації судових рішень, виявлення розбіжностей у практиці та сприяння її уніфікації, є ключовим інструментом для підвищення якості судових рішень та забезпечення їхньої передбачуваності [11]. Також вчені акцентують на тому, що впровадження певних систем аналізу та контролю судових рішень за допомогою ШІ суттєво покращить українську правову систему та підвищить її передбачуваність; впровадження технічних рішень за допомогою ШІ дозволить застосовувати норми закону з дотриманням фундаментальних принципів права, на чому постійно акцентує увагу Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях; таке технічне рішення дозволить уникати впливу політичної кон'юнктури або інших зовнішніх чинників, що негативно діє на єдність і незалежність судової системи, а також створює відчуття непослідовності в ухваленні рішень [12]. У цьому аспекті слушною також є думка судді Верховного Суду Я. Берназюка про те, що на порядку денному стоїть завдання по збору, аналізу та узагальненні судової практики. У цьому випадку саме ШІ може суттєво оптимізувати ці трудомісткі процеси з метою підвищення ефективності роботи вітчизняної судової системи [13].

Безумовно, використання цифрових технологій у правосудді має значні переваги в порівнянні з потенційними можливостями однієї особи або навіть кількох осіб, зокрема, це: створення бази зберігання необмеженої кількості джерел (нормативно-правових актів, судових рішень, коментарі чинного законодавства тощо); систематизація джерел з можливістю автоматичного позбавлення від нормативно-правових актів, що втратили чинність; швидкий доступ до бази даних та систематизованих джерел, а також пошук необхідних документів; прискорення процесу аналізу та тлу-

мачення правових норм; можливість ведення електронного документообігу, відстеження перебігу судового розгляду, автоматизованих розрахунків відшкодування заподіяної шкоди; можливість спрогнозувати рішення та перевірити проєкт рішення, що виноситься електронною програмою на основі дослідження та оцінки нею доказів, на його відповідність чинному законодавству України тощо.

Інформаційні технології сприяють дебюрократизації здійснення правосуддя, роблять правосуддя економічним, доступним та оперативним. Інформаційні системи здатні зіставляти великі масиви даних, фактичних обставин справи, забезпечуючи високу точність відповідності остаточного рішення у справі чинному законодавству. З цього приводу варто навести думку зарубіжних дослідників, які виокремлюють кілька моделей штучного інтелекту: прогнозуючий (дозволяє визначити ймовірність настання певної події), наказовий (дозволяє визначити найбільш підходящі дії для досягнення наміченої цілі, тобто оптимізує прийняття рішень) і генеруючий (працює з базами даних, які мають більш складний алгоритм дій, що дозволяє генерувати мову людини та вступати в діалог з людиною) [14, р. 10].

Накладаючи означену класифікацію на правосуддя, підкреслимо, що прогнозуюча модель штучного інтелекту здатна допомогти судді вирішити справу на основі минулих рішень суду. Наказовий штучний інтелект допоможе систематизувати всі ресурси для винесення правильного судового рішення, а генеруючий – узагальнити складні документи, підготувати аргументи та докази по справі, тобто оптимізує прийняття рішення по справі на основі алгоритму одноманітної судової практики. Наприклад, у США розглядається можливість користуватися можливостями штучного інтелекту не тільки суддівському корпусу, а й звичайним громадянам, щоб вони змогли так само, як і суддя спрогнозувати результат справи, отримати систематизовані ресурси щодо їх справи та аргументацію своєї позиції [15, р. 45].

В Акті Європейського Союзу про штучний інтелект ШІ охарактеризовано як «комп'ютерну систему, яка призначена для роботи з різними рівнями автономії і яка може виявляти адаптивність після розгортання, і яка для досягнення явних чи неявних цілей на основі одержуваних вхідних даних робить висновки про те, як генерувати вихідні дані, такі як прогнози, контент, рекомендації або рішення, які можуть вплинути на фізичне чи віртуальне середовище» [16]. Відповідно, автоматизованих програм штучного інтелекту може бути необмежена кількість. Ось чому ЄС не протиставляє штучний інтелект людині, більше того, захищає людину від штучного інтелекту, закріпивши право подавати до уповноважених національних органів скарги на штучний інтелект

Практика застосування штучного інтелекту для винесення судових рішень у різних державах показує проблеми неправильного розуміння штучним інтелектом змісту судової справи, з огляду на те, що ШІ розуміє обставини справи як суму простих правил та узгоджених фактів, у той час як правила на практиці бувають нечіткими, а юридичний спір пояснюється наявністю розбіжностей сторін. Наприклад, у Китаї дослідники занепокоєні винесенням неправильного судового рішення штучним інтелектом [17]. Вони заявляють про те, що застосування у правосудді штучного інтелекту для ухвалення судових рішень створює низку ризиків: «послаблення свободи розсуду, судова дискримінація, судова диктатура, захист приватного життя тощо, що безперечно суперечить верховенству закону» [18, р. 1].

Отже, потенційно можливе використання ШІ для винесення ним судового рішення пов'язане з великою проблемою – створення для нього бази у вигляді унікальних судових прецедентів задля досягнення однаковості у судовій практиці та головним чином задля досягнення якості правосуддя. З іншого боку досить складно визначити який набір даних чи судових прецедентів буде закладено штучним інтелектом та невідомо як ШІ їх інтерпретує. З огляду на зазначене, варто звернути увагу на необхідність обов'язкового законодавчого закріплення вимог до інформаційних технологій, які будуть застосовуватись у судочинстві, у тому числі обов'язкову сертифікацію. Крім того, питання технічної безпеки під час здійснення правосуддя із застосуванням інформаційних технологій також на часі. Адже непоодинокі випадки злому поштових скриньок, злочинні маніпуляції з електронним цифровим підписом. Також у грудні 2024 року відбулися кібератаки на державні реєстри України – хакерські атаки на сайти Національних інформаційних систем (НАІС) та Міністерства юстиції України [19]. На сьогодні, на жаль, не має ефективного законодавчого захисту персональних даних, наявний витік персональних даних у відкритий доступ викликає недовіру до технічного забезпечення їх безпеки.

Таким чином, можливості штучного інтелекту попри те, що вони значно підвищують автоматизацію процесів організації судової діяльності (обробка даних, оцифрування матеріалів справи, оперативність реагування на різні запити, прискорення вирішення адміністративних справ) активне впровадження ШІ, а тим паче повна заміна ним людського ресурсу у здійсненні правосуддя має певні ризики, що безпосередньо впливають на законність і якість винесення судових рішень. «Цифровізація правосуддя не розв'язує всі проблеми в галузі судової влади, тому судові реформи, розпочаті нашою державою, не повинні обмежуватись цифровізацією та інформатизацією правосуддя, а слугувати каталізатором для подальших позитивних змін у судовій системі та покращення якості реалізації громадянами України своїх прав та свобод» [20], – слушно підкреслює О. Барабаш. Окрім того, застосування цифрових технологій необхідно аналізувати з точки зору різноманітності правових відносин. Наприклад, в адміністративних справах про порушення правил дорожнього руху – так звана «автоматизація правозастосування» цілком прийнятна, зокрема сьогодні існує позитивна практика стягнення штрафів за порушення правил дорожнього руху. Будь-яке адміністративне стягнення фіксується в базі даних, тому у поліцейського навіть немає можливості замість штрафу винести попередження. Утім, автоматичне провадження у справах про адміністративні правопорушення можливе, але з дуже обмеженою категорією справ за безперечними вимогами, яким не потрібен аналіз різних чинників для того, щоб винести обґрунтоване, справедливе рішення.

Отже, на основі вищевикладеного, наведемо визначення цифрових технологій, що використовуються в адміністративному судочинстві: це інформаційно-технологічні процеси, що забезпечують створення інноваційних продуктів та сервісів, що застосовуються для підвищення технологічної ефективності адміністративного процесу.

Із цифровізацією правосуддя тісно пов'язане право людини на професійну правничу допомогу. Так, згідно зі ст. 59 Конституції України, кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [21]. Сучасна система надання професійної правничої допомоги вимагає активної цифровізації, особливо застосування систем штучного інтелекту. Активне впровадження інновацій може стати інструментом врегулювання проблем у сфері надання професійної правничої допомоги [22], в якій, за статистикою Всесвітнього проєкту правосуддя [23] і Корпорації юридичних послуг [24], доступність правничої допомоги не забезпечується належною мірою, внаслідок чого близько 5,1 мільярда осіб у всьому світі стикаються з перешкодами на шляху вирішення питань у цивільних, адміністративних або кримінальних справах.

Актуальними у сфері надання правничої допомоги є також: створення єдиного автоматизованого цифрового робочого простору, що забезпечує формування й обробку великого масиву даних, а також систематизований огляд; аналіз, причому і узагальненої судової практики, і рішень, ухвалених конкретними суддями; облік часу, справ і документів, своєчасна актуалізація й узгодження інформації, зокрема моніторинг нормативно-правових актів, змін до них, проблем правозастосування; перевірка дотримання правових вимог, контроль завдань і термінів їх виконання; розподіл справ залежно від їх складності і перспективності; прогнозування результатів дій, автоматизація процедур виставлення рахунків; формування аналітики, а також створення платформи для посередництва й добровільної допомоги у вирішенні адміністративно-правових спорів.

Перспективними напрямками розвитку систем ШІ у сфері отримання правничої допомоги є: здійснення миттєвого пошуку юридичної інформації; оптимізація процесів консультування завдяки застосуванню чат-ботів; спрощення вибору кваліфікованого представника; автоматизація роботи з документами; аналіз правових ситуацій і прогнозування їхнього результату.

Утім, взаємодія осіб, які потребують правничої допомоги, зі системами ШІ сама по собі не може бути визнана професійною правничою допомогою. Адже системи ШІ покликані насамперед сприяти наданню правничої допомоги професійними юристами, а ШІ не є «професійним» («кваліфікованим») юристом.

Своєрідність процесу навчання систем ШІ зумовлює обов'язкове періодичне проведення сертифікації моделей систем ШІ для вирішення конкретних завдань, яка відрізняється від природної кваліфікації, тому не треба використовувати ці категорії як тотожні. Водночас сертифікація вимагає навчання ШІ. І таке навчання відбувається на основі доробків людей: текстові моделі, такі як ChatGPT, навчаються на величезних обсягах джерел, включно зі статтями, книгами, вебсторінками та іншими доступними публікаціями. Цей процес, відомий як навчання з підкріплен-

ням з людськими вказівками, дозволяє моделям розуміти й генерувати текст, імітуючи людський спосіб викладу інформації. Але оскільки джерела не завжди надійні, то існує ризик, що ШІ відтворюватиме їх – і результатом буде неправдива або помилкова інформація. Адже ШІ не розуміє інформації так, як людина. Він генерує текст на основі статистичних залежностей між словами і фразами в навчальному матеріалі, а не на підставі перевірки фактів чи правдивості. Тому якщо в навчальному матеріалі є неправдиві твердження або помилки, ШІ може їх відтворити [25].

І щоб визначити роль ШІ в системі правосуддя, сформулюємо систему критеріїв для оцінки доступності правничої допомоги, тож це:

1. *Організаційно-інституційна доступність*. Для досягнення позитивного ефекту від застосування систем ШІ у сфері правосуддя, необхідними є: спрощення і формалізація процедур звернення по професійну правничу допомогу; зниження організаційно-технічного навантаження на суб'єктів, які надають професійну правничу допомогу (частину функцій перекладають на системи ШІ); розширення способів звернення по професійну правничу допомогу; використання систем ШІ як додаткового інструменту для вирішення організаційних питань у сфері вирішення адміністративно-правових спорів; покладання на системи ШІ ролі платформи для посередництва й добровільної допомоги у вирішенні адміністративно-правових спорів. Зрозуміло, що виконання цих завдань вимагає розширення матеріально-технічної бази, яку використовує юридична спільнота для надання правничої допомоги, а самим суб'єктам, які надають професійну правничу допомогу, буде потрібна додаткова підготовка з питань застосування інформаційних технологій у сфері адміністративного судочинства.

2. *Територіально-дистанційна та часова доступність*. Застосування систем ШІ може сприяти усуненню бар'єрів у сфері надання дистанційної юридичної допомоги завдяки цифровій формі: багато послуг стають доступними у форматі онлайн, знижується їхня процедурна складність, до того ж люди зможуть отримати юридичну допомогу незалежно від свого місця перебування. Так, в Україні функціонують платні сервіси «Суд на долоні» та Wincourt. «Суд на долоні» – це аналітичний сервіс, який допомагає в пошуку, дослідженні та візуалізації судових рішень. А Wincourt – сервіс, який може аналізувати судові документи та прогнозувати судові рішення. Він аналізує текст користувача, надає рекомендації для адвокатів, рекомендації щодо законодавства і схожих судових рішень [25]. Однак трапляються ситуації, коли особи, які потребують правничої допомоги, опиняються без доступу до інтернету, тобто отримати її онлайн вони не можуть. У такому разі юридична спільнота мусить забезпечити доступ до кваліфікованої правничої допомоги через інші засоби дистанційної комунікації, наприклад, через телефонні мережі.

3. *Фінансова доступність*. Нині професійна правнича допомога може надаватися як платно, так і безоплатно. Однак для підвищення рівня фінансової доступності такої допомоги, що надається з використанням систем ШІ, перелік ситуацій, у яких правнича допомога надається на безоплатній основі, має бути розширений.

4. *Суб'єктна доступність*. Наразі право на отримання кваліфікованої юридичної допомоги гарантовано законодавчо. При цьому окремим категоріям осіб вона може бути надана на безоплатній основі. Застосування систем ШІ може мати позитивний ефект за умови збереження й підвищення таких гарантій, наприклад, завдяки розширенню переліку осіб, які мають право на отримання безоплатної правничої допомоги з використанням ШІ.

5. *Інформаційна доступність*. Позитивний вплив застосування систем ШІ на інформаційну доступність у сфері отримання правничої допомоги можливий завдяки спрощенню пошуку юридичної інформації, підготовки форм документів та отримання професійної правничої допомоги. Утім, для осіб, які складно сприймають інформацію онлайн-ресурсів, треба застосовувати більш традиційні методи передачі інформації: друковані варіанти засобів масової інформації, телебачення, радіо тощо.

6. *Поведінкова доступність*. Щоб позитивно вплинути на рівень поведінкової доступності, насамперед пов'язаної з психологічним сприйняттям інновацій, необхідно вживати заходів, які спрямовані на те, щоб ідея використання систем ШІ сприймалася суспільством не як загроза, а як суспільна потреба.

На підставі вищевикладеного зробимо кілька висновків. По-перше, застосування систем ШІ у сфері надання професійної правничої допомоги є доцільним, оскільки сприяє вдосконаленню процесів та зменшенню навантаження на суб'єктів, які надають таку допомогу. По-друге, це сприяє підвищенню рівня доступності такої допомоги, особливо організаційно-інституційної,

територіально-дистанційної, часової, фінансової та суб'єктної. По-третє, важливе значення для успішного застосування систем ШІ в юридичній діяльності має розробка і впровадження комплексу технічних, управлінських і правових рішень, що забезпечують ефективне регулювання і взаємодію в цій сфері.

Таким чином, найближчим часом Українською державою має бути проведено ефективну роботу по цифровізації адміністративного процесу з метою ефективного надання професійної правничої допомоги.

Висновки. Значущість цифровізації адміністративного процесу полягає у наступному: впровадження технологій дозволить прискорити підготовку та розгляд матеріалів адміністративної справи; непрофесійні учасники процесу зможуть самостійно аналізувати перспективи своєї участі, механізм процесу стане для них прозорішим; зниження кількості технічних помилок, і, відповідно, підвищення якості процесуальних документів тощо. Водночас слід розуміти, що впровадження цифрових технологій в адміністративне судочинство пов'язано з низкою ризиків. Розширення сфери застосування штучного інтелекту під час здійснення правосуддя насамперед має бути як допоміжна можливість для суддів, але не повна їх заміна. Інформаційні технології здатні виявити на основі аналізу величезного обсягу винесених судових рішень проблеми формування однакового застосування правових норм. Проте, *штучний інтелект не може відповідати за неправильно прийняте ним рішення, яке в подальшому буде підлягати оскарженню. Відповідальність за винесене рішення має покладатися виключно на суддю !* На завершення зазначимо, що необхідність більш детальної регламентації алгоритмів використання цифрових технологій в адміністративному процесі суттєво підвищить ефективність державного управління та забезпечить реалізацію принципу невідворотності відповідальності за адміністративні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Artificial Intelligence and Life in 2030: One Hundred Year Study on Artificial Intelligence. 2016. Stanford University. URL: https://cra.org/ccc/wpcontent/uploads/sites/2/2016/09/ai_100_report_0916fnl_single.pdf (viewed on 25.04.2025).
2. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3–4 December 2018) / Council of Europe, February 2019. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-decem-ber-2018/16808f699c> (viewed on 25.04.2025).
3. Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 29.03.2025).
4. Кодекс суддівської етики від 22.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#n4> (дата звернення: 25.04.2025).
5. Україна долучилася до Програми «Цифрова Європа»: що це означає. Урядовий портал. 2022. 5 верес. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-doluchylasia-do-prohramy-tsifrova-ievropa-shcho-tse-oznachaie> (дата звернення: 25.04.2025).
6. Барабаш О. Диджиталізація вітчизняної освіти: проблеми і перспективи розвитку в умовах глобалізації. Право України. 2022. № 12. С. 109–121.
7. Калашнікова Л. Цифровізація соціальних відносин: теоретичне обґрунтування та емпірична верифікація. Інформаційне суспільство і Природа у фокусі соціологічної аналітики : кол. моногр. / за наук. ред. А. Лобанової, Л. Калашнікової, І. Грабовець. Київ, 2023. С. 13–48.
8. Воронкова В.Г. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика : монографія. Львів; Торунь: Liha-Pres, 2022. 460 с.
9. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні : монографія / за заг. ред. А.І. Шевченка. Київ : ІПШІ, 2023. 305 с. URL: https://jai.in.ua/archive/2023/ai_mono.pdf (дата звернення: 25.04.2025).
10. Cantens T. How will the state think with ChatGPT? The challenges of generative artificial intelligence for public administrations. AI & Society. 2024. № 40. P. 133–144. URL: <https://doi.org/10.1007/s00146-023-01840-9> (viewed on 25.04.2025).
11. Міщенко І. Якісних рішень та єдності практики можна досягти лише діджиталізувавши суди. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/838768> (дата звернення: 25.04.2025).

12. Антонюк В.В. Елементи діджиталізації адміністративного судочинства України. Діджиталізація та права людини: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Хмельницький, 30 березня 2021 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 9–12.
13. Берназюк Я.О. Цифрова ера правосуддя: роль ШІ у забезпеченні єдності судової практики в Україні. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/986/tsyfrova-era-pravosuddia-rol-shi-u-zabezpechenni-iednosti-sudovoi-praktyky-v-ukraini> (дата звернення: 25.04.2025).
14. Artificial Intelligence Act version of 13 June 2024. Access Mode: <https://artificialintelligenceact.eu/ai-act-explorer/> (viewed on 25.04.2025).
15. Chesterman S., Moses B.L. & Pagallo U. All Rise for the Honourable Robot Judge? Using Artificial Intelligence to Regulate AI: a debate // *Technology and Regulation*. 2023. № 20, pp. 45–57.
16. Європарламент ухвалив перший у світі закон про обмеження штучного інтелекту. Українська правда. 13 березня 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/03/13/7446314/> (дата звернення: 25.04.2025).
17. Гончарук А.З. Роль Китаю для розвитку штучного інтелекту в Україні. Українська асоціація китаєзнавців. 2019. № 16 (2). URL: <https://sinologist.com.ua/goncharuk-z-rol-kytayu-dlya-rozvytku-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini/> (дата звернення: 25.04.2025).
18. Yao J., Hui P. Research on the Application of Artificial Intelligence in Judicial Trial: Experience from China. *Journal of Physics Conference Series*. 2020. № 1487(1), pp. 1–6.
19. Російські хакери зламали державні реєстри України. Що відомо. BBC Україна. 2024. 20 груд. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c7ve1298ndgo> (дата звернення: 25.04.2025).
20. Барабаш О.О. Цифровізація правосуддя у контексті впровадження системи Е-Суд: виклики та завдання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2023. Вип. 1. С. 57–66. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5640/1/8.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).
21. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
22. Белов Д.М., Белова М.В. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях, потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Сер. : Право*. 2023. Вип. 78, ч. 2. С. 315–320. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/52.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).
23. Measuring the Justice Gap. World Justice Project. URL: <https://worldjusticeproject.org/our-work/researchand-data/access-justice/measuring-justice-gap> (viewed on 25.04.2025).
24. The Justice Gap Report. Executive Summary. *Legal Services Corporation*. URL: <https://justicegap.lsc.gov/resource/executive-summary> (viewed on 25.04.2025).
25. Петрів О. Роль штучного інтелекту в модернізації судової системи: інструменти для суддів. Центр демократії та верховенства права. 2024. 28 лют. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/shtuchnyi-intelekt-sud/> (дата звернення: 25.04.2025).